

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 3, 2009 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 351.824

Н. А. Мікула,
професор, д. е. н., завідувач відділу проблем ринкової інфраструктури та трансграничного співробітництва, Інститут регіональних досліджень НАН України
О. І. Дацко,
здобувач відділу проблем ринкової інфраструктури та трансграничного співробітництва, Інститут регіональних досліджень НАН України

ЗМІНИ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглянено новаторське бачення формування комплексної бази розвитку територій, що передбачає визначення опорного каркасу території. Запропоновані підходи до формування каркасу території за рахунок 4-х ключових підсистем регіону: економіки, соціальної сфери, екології та культури, які активізуються через діяльність представників творчого класу, що виступають рушійною силою соціально-економічного зростання територій.

Abstract. This article viewed innovative approaches to a comprehensive basis of territories' development, which involves identifying the framework of the territory. Authors proposed that regional framework is formed by the 4 key subsystems of region: economy, social sphere, environment and culture that are activated by creative class, acting driving force of territorial socio-economic growth.

Ключові слова: каркас регіону, стратегія регіонального розвитку, підсистема, економіка, екологія, соціальна сфера, культура, творчий клас.

Key words: region framework, regional development strategy, subsystem, economy, social sphere, environment, culture, creative class.

Орієнтація стратегії України на інноваційно-інвестиційні моделі розвитку передбачає застосування новаторських підходів найперше до розробки і впровадження стратегій загальнодержавного та регіонального розвитку.

На сучасному етапі особливо гостро стоїть проблема ефективного стратегічного планування розвитку територій. Існуючі підходи щодо формування стратегій регіонального розвитку переважно передбачають розробку бачення прогресу території у контексті загальнонаціональних програм і тільки на наступних етапах враховуються певні особливості регіональних концепцій розвитку територій.

На загальнодержавному рівні вектори регіонального розвитку сформовані та відображені у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. [1] та Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів», згідно з якими розробляються та затверджуються відповідні стратегії регіонального розвитку на рівні областей та міст. Однак, реалізація прийнятих концепцій регіонального розвитку в Україні не є достатньо ефективною - навіть за наявності значної ресурсної бази, задовільного розвитку інфраструктури території, ефективної концепції соціально-економічного зростання, більшість положень стратегій залишаються лише в проекті.

Основною причиною низької ефективності реалізації стратегічних пріоритетів є неврахування у процесі стратегічного планування декількох, на нашу думку, ключових чинників – творчого потенціалу регіону та „каркасу” території.

Досить часто недостатня ефективність реалізації стратегій регіонального розвитку є наслідком відсутності осіб, які мають відповідну компетенцію, досвід та креативність для реалізації розроблених проектів. Такий прошарок суспільства у сучасній регіоналістиці окреслюються як креативний або творчий клас (до цієї групи відносять вчених, дослідників, працівників освіти, інженерів, програмістів, художників, дизайнерів, журналістів, топ-менеджерів, юристів та інших фахівців, робота який пов'язана з інтелектуальною працею і які здатні самостійно аналізувати ситуацію, можуть формувати власне бачення розв'язку проблем, що безпосередньо пов'язане з процесом творчості). Більшість представників цього класу характеризується високим рівнем освіти, а також суспільною та професійною активністю).

Тому метою статті є окреслити інноваційні підходи до формування стратегій регіонального розвитку з урахуванням каркасу території та творчого класу як рушійної сили соціально-економічного зростання регіону.

Завданнями статті є:

- проаналізувати існуючі підходи до формування стратегій регіонального розвитку, просторового планування та формування каркасу територій;
- визначити роль творчого класу у забезпеченні сталого розвитку і реалізації стратегій регіонального розвитку;

- запропонувати напрямки вдосконалення планування регіонального розвитку з урахуванням каркасу території та потенціалу творчого класу регіону;
- розробити механізм активації творчого потенціалу територій як елемент стратегічного планування розвитку територій.

Сучасні дослідники розглядають регіон як сукупність економічного, соціального, природно-історичного, культурного, політичного простору. Дедалі більше науковців звертають увагу на необхідність формування каркасу території як опори його розвитку. Бачення структури регіонального каркасу є різним. Зокрема найпоширенішим є підхід щодо розуміння каркасу як областей зосередження функціональної активності найбільш масових процесів життєдіяльності населення, пов'язаних з високою інтенсивністю освоєння простору [2]. Одним із універсальних комплексних підходів щодо аналізу основних можливих тенденцій розвитку регіону є визначення опорного каркасу розвитку регіону.

Каркас території застосовується як планувальна структура для визначення територіальних переваг при формуванні стратегій регіонального розвитку. Побудова каркасу здійснюється за різними критеріями визначення основи каркасу: географічними, галузевими, функціональними, інфраструктурними тощо.

Дослідження у цьому напрямку здійснюються давно. Основоположними працями щодо просторового планування територій є роботи В. Кристаллера, який визначив існування оптимальної каркасно-мережевої структури населених пунктів та Ф.Льоша, що запропонував концепцію економічного ландшафту [3]. Вагомий внесок у розробку цієї теорії зробили представники шкіл просторового планування у США Д. Харві [4] та У.Айзард [5]., внеском в науку якого стало створення інтегральної моделі територіальної проекції соціально-економічного життя суспільства.

Багато наукових робіт присвячені структурі окремих підсистем каркасу регіону: економічного, екологічного, логістичного, транспортного та інші типів підкаркасів. В українській регіоналістиці досі основна увага зосереджувалася на вивченні економічного каркасу регіону, необхідність формування якого визначив у своїй роботі М.Долішній [6], зазначаючи, що для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку необхідним є формування економічного каркасу регіонів. Питання необхідності просторової організації регіону розглянені у роботах М.Жука [7], А. Гранберга [8]. Побудові екологічного каркасу присвячені дослідження А. Єлізарова [9], Л. Мельника. Транспортно-логістичні каркаси територій розробляли М.Баранський, О.Гутнов і О.Кудрявцев, у роботах яких розроблено принципи формування ландшафтів територій для їх просторового планування.

Сучасне обґрунтування підходів, які передбачають розробку стратегій регіонального розвитку з використанням каркасу території як основи такого зростання пропонує низка дослідників, серед яких Х.Гросвельд [10], З. Хойніцкі російські дослідники В.Занадворов та А. Занадворова [11] та ін.

Хоча універсальної концепції просторового планування економіки регіонів, які можна було б урахувати при розробці стратегій регіонального розвитку досі не визначено.

Окрім каркасу території для підвищення ефективності планування соціально-економічного розвитку територій необхідним є урахування і наявного людського потенціалу. Третє тисячоліття характеризує тенденцією зміни бачення ефективності використання людських ресурсів. Так основним рушієм розвитку економіки країни на даному етапі є не виробничий, а людський, насамперед, творчий потенціал. Причому фахівці виокремлюють ядро цього потенціалу (надкреативні особи) та периферію (особи, діяльність яких пов'язана з творчістю) [12].

Аналізуючи рівень конкурентноздатності країн, можемо констатувати, що він значною мірою залежить від рівня розвитку творчого класу. Ключовими напрямками реалізації творчих особистостей є економічна і наукова діяльність, а також творчість у сфері культури, що сукупно формують технологічну творчість у різних напрямках людської життєдіяльності і є основним рушієм щодо розробки і впровадження інновацій. Відповідно творчий потенціал територій оцінюється з використанням індексу творчості, який враховує декілька показників, базовими з яких є «3Т»: талант, технології та толерантність [13].

Те, що саме творчий клас є рушієм регіонального зростання засвідчує стрімкий розвиток цього напрямку досліджень у регіональній економіці, а також фактологічні підтвердження. Зокрема, можна спостерігати, коли за обмеженого фінансування, відсутності дотацій та низької конкурентноздатності регіону завдяки активності окремих особистостей спостерігається зростання соціально-економічного розвитку території що є свідченням надзвичайно вагомого значення у сучасному плануванні регіонального розвитку особистостей, які здатні втілювати розроблені плани.

Особлива увага щодо виявлення та залучення цього виду людських ресурсів приділяється розвиненими країнами. На рис. 1. наведено концентрацію представників творчого класу у структурі зайнятості окремих країн.

Рис.1. Частка творчого класу у структурі зайнятості розвинених країн, % зайнятих у сфері творчих індустрій у відношенні до загальної кількості зайнятих.

Складено за [12].

Можемо констатувати, що рівень розвитку країни тісно корелює із наявністю та відсотковим співвідношенням представників творчого класу до загальної кількості зайнятих у економіці держави.

За дослідженнями Р. Флориди, світові тенденції щодо відсоткового співвідношення частки ВВП, що продукується різними суспільними класами демонструють стійку динаміку щодо збільшення частки ВВП, що продукується творчим класом : (близько 30-490 % у розвинених країнах) (рис. 2):

Сьогодні багато науковців визначають стадію розвитку економічної науки як етап „творчої економіки”. Частка творчих індустрій у структурі економіки багатьох країн розвивається найбільш динамічно, відповідно частка ВВП, створена творчим класом на сучасному етапі інтенсивно зростає. А тому стимулювання розвитку цього суспільного класу є одним із ключових завдань для забезпечення сталого соціально-економічного зростання.

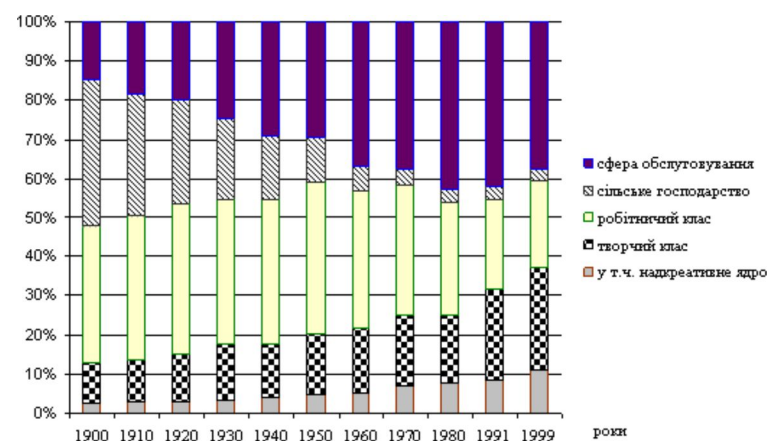

Рис. 2. Динаміка відсоткового співвідношення частки ВВП, що продукується різними суспільними класами
Складено за: [14]

Окрім неврахування діючими стратегіями регіонального розвитку значення творчого класу для стимулювання регіонального зростання, більшість з розроблених концепцій не враховують окремих компонент, від яких цей розвиток залежить значною мірою. Попри застосування визначеного комплексного бачення територіального розвитку, у діючих стратегіях лише частково передбачається формування комплексної бази розвитку територій. Відповідно у процесі стратегічного планування не враховується „каркас” територій, а також можливості активізації соціально-економічного зростання за рахунок творчого класу призводить до виникнення багатьох проблем, і навіть створення загрози для національної безпеки у майбутньому:

- низька ефективність реалізації розроблених стратегій соціально-економічного розвитку;
- незадіяння або неефективність використання наявних ресурсів територій;
- зниження якісних показників людського капіталу;
- відтік наявних та потенційних творчих особистостей до інших регіонів чи країн;
- погіршення показників конкурентноздатності територій на даному етапі та загроза подальшого їх зниження у майбутньому;
- стійкі тенденції щодо зростання депресивності багатьох сільських районів, зростання диспропорцій між рівнями розвитку столиці, обласних міст та інших населених пунктів.

Існуючі стратегії регіонального розвитку як загальнонаціонального рівня, так і на рівні окремих регіонів на даному етапі сформовані в основному за рахунок надання пріоритетного статусу у розвитку регіонів сферам промислового виробництва та сільського господарства. За таких преференцій стратегічного планування створити реальні передумови для сталого соціально-економічного регіонального розвитку практично неможливо.

Натомість маргінальність культури у сучасних концепціях розвитку є одним із чинників гальмування розвитку креативності регіону, адже саме акумулювання сфери культури має значний економічний потенціал, а також значний вплив на розвиток творчих здібностей суспільства людських ресурсів.

Також необхідно комплексно розглядати наявні ресурси регіонів та формувати відповідне бачення їх комплексного розвитку. Сучасні підходи повинні передбачати нове бачення формування стратегій регіонального розвитку. Найперше необхідно позиціонувати регіон як поліструктурний динамічний об'єкт. А тому необхідним є визначення для кожної території її каркасу, який відображає основні підсистеми, що забезпечують його життєдіяльності.

Існуючі суспільні, соціально-економічні, політичні та інші тенденції спонукають до окреслення сучасного каркасу території як багаторівневої, мультифункціональної, динамічної структури, а тому сучасне бачення території повинно будуватися за принципом поліструктурності. На кожній території доцільно виокремлювати базові підсистеми, які функціонують як самостійні структури, від функціонування кожної з них тою чи іншою мірою залежать життєдіяльність та можливості регіонального розвитку. Сьогодні діяльність підсистем регіону досліджується та планується, фактично, лише з урахуванням окремих параметрів підсистем, хоча необхідною є комплексна їх характеристика, з урахуванням взаємовпливу окремих підсистем регіону між собою та на загальний рівень розвитку територій.

Соціально-економічний розвиток регіону як поліструктурної системи сьогодні, на нашу думку, залежить від функціонування таких основних підсистем, які формують каркас території (рис.3):

Рис.3. Формування та динамізація розвитку каркасу територій
Складено авторами

Причому розвиток кожної з підсистем залежить від динаміки розвитку іншої, а отримати позитивний сумарний соціально-економічний ефект для територій неможливо коли хоча б одна із підсистем не функціонує. Окрім цього при аналізі та розробці напрямків вдосконалення каркасу територій обов'язково доцільно враховувати наявність та стан розвитку інфраструктури, яка є «сполучником» між різними регіональними підсистемами, і завдяки якій формується, фактично цілісний «організм регіону». Недорозвиненість або зміни у структурі певної підсистеми автоматично сприяє негативним наслідкам вплив або змін у інших підсистемах та у каркасі території загалом. Інституційне, організаційно-економічне забезпечення підсистем каркасу територій, їх якісні і кількісні характеристики визначають потенційні можливості регіонального розвитку. Закономірним, що у каркасі території доцільно виділяти ядра або полюси підвищеної активності, які фактично визначатимуть полюси конкурентоспроможності. Каркас територій уже протягом багатьох років будується в основному визначаючи ядрами підвищеної активності каркасу територій великі міста, а стан розвитку тих чи інших функціональних підсистем у комплексі ураховується лише частково.

Сьогодні більшість досліджень та проектів у галузі регіональної економіки пропонують, в основному вирішення проблем щодо стану та перспектив розвитку окремих її підсистем. Зокрема у діючих стратегічних планах регіонального розвитку особлива увага приділяється розвитку економіки території, соціальної сфери та екології, натомість стан і перспективи розвитку сфери культури враховані лише фрагментарно або невраховані взагалі. Але саме інтегральна концентрація центрів активності різних функціональних підсистем та творчого класу у комплексі визначає перспективність визначення та створення полюсів конкурентоспроможності у каркасі території.

Окрім неврахування необхідності створення формування каркасу територій, комплексного дослідження взаємодії його підсистем та перспектив їх розвитку, діючі стратегії регіонального розвитку не визначають конкретних суб'єктів їх реалізації. Якщо і зазначені визначені інституції, на які покладене таке завдання, то як показує досвід, на місцях основною проблемою щодо реалізації розроблених стратегічних планів є нестача кваліфікованих ініціативних кадрів, представників творчого класу, які здатні та зацікавлені у реалізації розроблених завдань, причому як на рівні управлінському, так і на рівні територіальних громад. Як результат – вкрай низька ефективність використання наявних ресурсів регіону, відсутність позитивних результатів щодо реалізації прийнятих стратегічних планів.

Показником того, що саме творчі особистості є рушієм економічного зростання країни є підвищення зростання попиту на кваліфікованих топ-менеджерів у всіх регіонах України із загостренням фінансово-економічної кризи, зростаюча активність іноземних фондів, програм щодо виявлення творчих особистостей та розробка міграційних програм щодо «вимивання» творчого потенціалу для забезпечення зростання економік розвинених країн.

У Україні досі творчий потенціал територій у цьому аспекті не оцінювався, і відповідно не розробляються комплексні програми щодо його акумуляції, активізації і захисту прав. Як наслідок – спостерігаються негативні тенденції щодо розвитку цього виду людських ресурсів через «втечу інтелекту», переміщення творчих кадрів з менш розвинених територій до великих обласних центрів або столиць, та відсутність у периферійних територіях осіб, здатних залучати наявні види ресурсів та стимулювати прогрес регіону, спостерігається різке погіршення рівня соціально-економічного розвитку більшості сіл, селищ та невеликих міст України.

За експертними оцінками для приваблення творчого класу ключовими чинниками є:

- можливість реалізації власного творчого потенціалу;
- рівень привабливості територій для проживання;
- рівень оплати праці;
- розвиток інфраструктури.

Причому відсутність можливостей самореалізації творчих осіб є однією із найвагоміших причин, що стимулюють їх міграцію, і відповідно їх відтік до великих міст або за кордон, де їм надається можливість реалізації власного потенціалу. Натомість спостерігається зростання кількості низькокваліфікованих іммігрантів здебільшого з азійських чи африканських країн, зростання кількості яких має негативний вплив на рівні різних підсистем регіону. Відповідно рівень творчого потенціалу більшості регіонів України за часи незалежності різко скоротився.

Одним із ключових завдань щодо стимулювання розвитку регіональної економіки розвинених країн є виявлення, активізація власного творчого класу або його залучення ззовні за рахунок відповідних міграційних програм. Творчий потенціал окремих міст та регіонів розвинених країн сьогодні є таким же показником ресурсів регіону як і запаси корисних копалин, рівня та структури розвитку виробництва, інфраструктури тощо. З 2005 р. усі розвинені країни формують карти творчого класу. Оцінка взаємозв'язку між рівнем розвитку творчого класу та розвитком територій свідчить про тісну кореляцію між цими показниками, а тому існує очевидна необхідність урахування розвитку творчого класу у стратегіях регіонального розвитку.

На сьогодні вимогою для керівників державних інституцій різних рівнів є наявність відповідного рівня освіти та досвіду роботи, але в у мовях призначення на відповідну посаду практично не оцінюється творчий підхід до виконання тих чи інших завдань та суспільна активність кандидатів. Як результат – майже повна відсутність ініціативи щодо реформування та оптимізації діяльності підсистем, загального каркасу територій, а відповідно – відсутність очікуваних результатів після реалізації прийнятих стратегій розвитку. Іншою проблемою, яка виникає внаслідок такого підходу до організації органів управління різних рівнів – у багатьох випадках дискримінація активних та творчих людей, які мають потенціал для активізації регіональних ресурсів. Часто керівники інституцій державного та приватного сектора, які не мають творчого мислення, стають ключовими чинниками гальмування регіонального розвитку.

На рівні територіальних громад відсутність активних творчих людей, здатних задіювати регіональні ресурси призводить до поступової деградації регіонів та стагнаційних явищ. Надзвичайно гостро проявляються ці тенденції на рівні невеликих населених пунктів (сіл, селищ, малих міст), особливо монофункціональних.

Тому, нами запропоновано відмінні від діючих методологічні підходи щодо формування стратегій регіонального розвитку:

1) для кожного регіону необхідно є побудова каркасу території, який враховує взаємопов'язане функціонування кількох підсистем, ключовими з яких є: економіка території, соціальна сфера, культура, екологія та інфраструктура, що об'єднує та забезпечує співфункціонування цих підсистем. Для ефективного стратегічного планування необхідним є комплексний аналіз усіх його підсистем та загальна оцінка територіального каркасу;

2) кожна із підсистем каркасу території має власну структуру та специфіку функціонування, ресурсну базу, внутрішню інфраструктуру, однак сталий розвиток регіону залежить від стану розвитку кожної з них зокрема та рівня взаємодії між усіма підсистемами каркасу;

3) при стратегічному плануванні необхідно враховувати, що наявність розвиненого та злагодженого каркасу території ще не означає активне використання його для забезпечення сталого регіонального розвитку. Для активізації ресурсної бази каркасу необхідним також є і планування не стільки інституцій, скільки кадрів, які здатні реалізовувати визначені пріоритети регіонального зростання. Саме тому одним із ключових завдань щодо підвищення ефективності реалізації стратегічних

планів є виявлення та активізація творчого потенціалу територій, який у XXI століття визнаний провідними науковцями рушієм соціально-економічного прогресу.

У розвинених країнах, таких як США, Канада, країни ЄС сьогодні реалізують проекти щодо виявлення та залучення творчих людей для стимулювання соціально-економічного зростання. Оскільки для таких економік часто не вистачає власних творчих ресурсів, на рівні держав та окремих регіонів розроблені міграційні програми, які залучають таких фахівців ззовні, у тому числі і з України. В нашій державі поки недостатньо поширені програми щодо збереження власного творчого потенціалу. Аналіз статистичних показників засвідчує, що на рівні окремих регіонів ведеться лише моніторинг кількості та руху кадрів вищої кваліфікації (дослідників, кандидатів та докторів наук). Виявлення та створення передумов для розвитку творчих здібностей молодого покоління практично не здійснюється.

Тому для забезпечення ефективності реалізації стратегій регіонального розвитку на даному етапі та у майбутньому необхідним є створення системи моніторингу, акумуляції та активації творчого класу регіону (рис. 4).

Рис. 4. Система моніторингу, акумуляції та активації творчого класу як елемент стратегічного планування розвитку територій

Складено авторами

Одним із чинників приваблення творчих людей є високий рівень оплати праці та добробут регіону. Зрозуміло, що створення сприятливих умов проживання та високий рівень оплати праці найчастіше залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіону. Але оскільки одним із найвагоміших чинників вибору творчими людьми місця проживання та роботи є можливість самореалізації, тому на даному етапі для стимулювання територіального розвитку доцільно розробляти цільові програми підтримки таких осіб у регіонах.

Розробка та включення до стратегічних планів розвитку територій адресних програм щодо залучення та створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу «на місцях» у розрізі розроблених проектів розвитку каркасу території стимулюватиме створення нових ідей, технологій та підходів щодо регіонального розвитку, і відповідно активізації наявних ресурсів, ефективності реалізації стратегій регіонального розвитку та підвищенню конкурентноздатності територій.

Для реалізації розроблених підходів щодо формування ефективних стратегій регіонального розвитку необхідно:

- 1) Внести відповідні зміни до Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку, які передбачатимуть урахування необхідності аналізу, ідентифікації та розробки програм розвитку окремих підсистем регіону: економічної соціальної, екологічної та культурної, а також комплексний аналіз каркасу території з подальшим визначенням центрів конкурентоспроможності у його структурі.
- 2) Відповідним міністерствам і відомствам у співпраці з науково-дослідними установами розробити типову схему комплексного аналізу каркасу території, який будуватиметься за принципом діяльності ключових функціональних підсистем регіону: економіки, соціальної сфери, екології та культури.
- 3) Передбачити у стратегічному плануванні розвитку регіонів обов'язкове визначення кількісних та якісних характеристик представників творчого класу, а також формування їх іменної бази даних та програми їх ймовірного залучення до реалізації стратегій регіонального розвитку.
- 4) Запровадити необхідним елементом стратегій регіонального розвитку розробку на рівні окремих регіонів власної системи моніторингу, акумуляції та активації творчого класу регіону.

Таке комплексне бачення формування стратегій регіонального розвитку дозволить максимально ефективно використовувати наявну ресурсну базу, виявити основні центри конкурентноздатності територій, а також чітко визначити інституції та осіб, котрі втілюватимуть розроблені плани.

Перелік використаних джерел:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року // Голос України. – 2006. – 6 січня. -№2. – С.8.
2. Регіональна економіка [Текст] : словник-довідник / О. Д. Богорад, О.М. Тевелєв та ін.; За ред.М.В.Підмогильного; НДІ соціально-економічних проблем міста (НДІСЕП). – К. : НДІСЕП, 2004. – 346с. – ISBN 966-7766-13-6.
3. Christaller W. Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen / Walter Christaller. – WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 1980. – 340 S ISBN – 978-3-534-19736-1.
4. Harvey D. Justice, Nature and the Geography of Difference / David Harvey. – N-Y: Wiley-Blackwell, 1996. – 480 p. – ISBN-10: 1557866813.
5. Isard W. Reflections on the relevance of integrated multiregion models: Lessons from Physics / Walter Isard // Regional Science and Urban Economics / provided by the Department of Business, Economics, Statistics and Informatics at Örebro University; Edited by D.P. McMillen and Y. Zenou. – 1986. – Vol. 16. – issue 2. – P.165-180.
6. Долішній М.І. Регіональні проблеми соціально-економічного розвитку України / Марян Іванович Долішній // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom/krugly_stil'99/dolishny.htm

7. Жук. М. В. Регіональна економіка [Текст] : підручник / Микола Васильович Жук. - К. : Академія, 2008. – 416 с. – ISBN 978-966-580-261-7.
8. Гранберг, А. Г. Основы региональной экономики [Текст] : учебник для вузов по экон/ Александр Григорьевич Гранберг. – Второе издание. – М. : ГУ ВШЭ, 2001. – 493 с. – ISBN 5-7598-0104-X :
9. Елизаров А.В. Экологический каркас – стратегия степного землепользования XXI века // Степной бюллетень. Приложение к Сибирскому экологическому вестнику: рабочий бюллетень о сохранении степных экосистем и неразрушительном природопользовании в степях / Выпускается Информационной службой Сибирского отделения Движения дружин по охране природы; редактор Илья Смелянский. – 1998. – № 2. – С. 6-12. – ISSN 1684-8438.
10. Grosveld H. The leading cities of the world and their competitive advantages. The perception of «citymakers» / Harry Grosveld. – The Netherlands, Amsterdam: Rozenberg Publishers, 2002. – 236 p. – ISBN 90-9015-804-9.
11. Занадворов В.С Экономика города: [учебн.пособие] / В.С Занадворов, А.В.Занадворова . – М.: Академкнига., 2003. – 272 с. – ISBN 5-94628-099-6.
12. Tinagli I. Europe In The Creative Age / R. Florida, I. Tinagli, A. P. – N-Y.: Sloan foundation, 2004. – 48 p. – P. 14.
13. Florida R. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life / [Richard Florida](#). – N-Y.: Basic Books, 2003. - - 464p. – ISBN-13: 9780465024773.
14. Florida R. [Global Cities](#), [Global Megacities](#) / Richard Florida // [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.creativeclass.com/creative_class/tag/global-cities/
15. Chojnicki Z. Region jako terytorialny system spoleczny //Problematyka przestrzeni europejskiej. /red. A.Kuklinski. – Warszawa, 1997. с. 417. – С.267-285.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2009 року.

ТОВ "ДКС Центр"